

Az unitarizmus lényege.¹

*Mélyen tisztelt ünneplő közönség!
Unitárius hittestvéreim!*

A braşovi unitárius egyházközség örömnepéből az egyetemes egyház minden tagja részt kér magának.

Együttörvendezésünk annál őszintébb, mert éveken át aggodó lélekkel kísértük braşovi hittestvéreink megpróbáltatásait, sőt szerény erőinkhez mérten mi magunk is részesei voltunk annak a küzdelemnek, amelynek eredményeképpen a braşovi unitárius hitélet saját hajlékhoz jutott.

Amikor meghatott lélekkel lépjük át ennek az immár felszentelt, új Istenháznak küszöbét, szívünket a Mindenható Teremtő iránti hálaérzete tölti el nemcsak azért, hogy a mai örömnepet megérhettük, hanem hogy a mai ünnepig vezető megpróbáltatásokkal és kétségekkel teljes hosszú uton a braşovi magyarság az újszertartásnak, a segíteni kész felebaráti szeretetnek és az áldozatos kölelességteljesítésnek annyi szép és követésre méltó példáját mutatta.

A Jézus szelleme találjon ebben a szent hajlékban örök tanyát...

Az Ő szelleme vezette el a hitet szomjazókat Istenhez, aki Világosság, a mindenséget betöltő Végtelen Lélek, a legmagasztosabb, amit ember elgondolni képes, Mindenható, Tökéletes, Szent és nekünk mégis szerető Édes Atyánk, aki irgalmas, jó és igazságos.

Ebben a hajlékban találjon mindenki menedéket, aki igaz szívvel keresi az Istent. A hit ereje áldja meg és emelje fel az el-esetteket, vigasztalja a szenvedőket, bátorítsa a csüggedőket, tisztítsa meg és tegye nemesebbé az örvendezők örömet.

Legyen ez a hajlék a hit hajléka. Azonban hitét ne fitogtassa

¹ Előadva a braşovi templom felavatása alkalmával 1936. május 17-én az új templomban rendezett vallásos estélyen.

senki, mert a hit nem érdem, hanem áldás, Isten ajándéka, királyi jutalom azok számára, akik teljes szívükből és teljes lelkükből szeretik az Istent.

A hit a lélek ereje, amely által túlnő a testi gyarlóságain, a hit a lélek szabadsága, amely által túlnő minden földi erőszak hatalmán.

Mi unitáriusok hiszünk mindazokban a vallási és erkölcsi igazságokban, amelyeket Jézus tanított. Azonban, amikor Jézus és az Evangelium szellemének vezetésére bizzuk hitünket és életünket, a krisztusi szellemet kizárólag azokban a tanításokban keressük, amelyek kétségtelenül magától Jézustól származtak.

A krisztusi tanításokban nem azért hiszünk, mert arra tekintélyek indítanak, hanem mert Istentől származó értelmünk és lelkiismeretünk megítélése szerint azok helyesek, igazak és meggyőző erejük magával ragad.

Isten létének bizonyítására nem várunk új csodákat, hanem szent hódolattal borulunk le a Mindenség örök csodája előtt, amelynek végtelen harmóniája egy mindenható magasabb értelem irányításáról tanuskodik.

És ha csodát akarunk keresni, nem csoda-e az élet örök megújodása, nem csoda-e az alig érezhető tavaszi fuvalom, amely duzzadó és túlradó erővel tölti be a nagy mindenséget. Nem csoda-e a gyöngék erejének és bátorságának megsokasodása; az anyák hősiessége, amellyel magzatjukat védik, a zsenge kis csirák ereje, amellyel kősziklákat repesztenek. Mindezekből megértheti a hívó lélek, hogy isteni célok nem ismernek akadályokat, mert az isteni célok szolgálatában az erők megnőnek és a gyengék is diadalmaskodnak.

A krisztusi kijelentés a legmagasztosabb ajándék minden ajándékok között, amelyek a világtörténelem rendjén az emberiségnek adattak. Isten végtelen atyai szeretetének kinyilatkoztatása által új értelmet nyert, megszépült és felmagasztosult az élet, a lélek felszabadult, mert megismerte saját értékét és Isten szeretetét.

Mennyi öröm és mennyi bizalom van abban a hitben, hogy a Mindenható Isten, a maga végtelen magasságában mindig és mindenhol velünk van. Ez a hit megtart és erőt ad a megpróbáltatások között és mosolygóvá teszi a lelket az élet küzdelmeiben.

A világ egyik legnagyobb unitáriusa Channing mondotta: „Isten akaratának teljesítését tartom a kereszténység első és utolsó céljának“.

Isten akaratát megismerhetjük Jézus tanításaiból és azokból a jelekből és utmutatásokból, amelyeket Isten ad koronként a Feléje őszintén kitérűlő lelkeknek.

Isten akaratának teljesítése nem szolgaság, nem félelem, hanem a szeretet önkéntes felajánlkozása. Teljesítem parancsodat, mert közel vágyom Hozzád Uram, közel.

Ebben a megvilágításban új értelmet nyer az imádkozás: nem múlt vágyaink teljesítését kérjük Istentől, hanem azért imádkozunk, hogy az ima szárnyain lelkünk Isten közelébe szálljon, megismerje Isten akaratát és erőt nyerjen annak teljesítésére.

Eképpen válik az ima áldássá!

Az imádkozás a lélek menedéke, tisztulási folyamata, amely által vágyaink nemesednek és akaratunk erősödik.

Erőt és biztonságot kölcsönöz a hit a béke és megelégedés boldog napjaiban is. Azonban, ha az emberi élet tragédiáira gondolunk... a sirra, amely elragadja szeretteinket, özvegyek, árvák elhagyatottságára, gondterhelt sívár éjszakák reménytelen kétségbeesésére, az ármány diadalára és nemes szívek bukására, a mulandóságra, amelyben hatalom, szépség, dicsőség minden elvesz, vagy a nagy világgésre, amelyben birodalmak omlottak romba és királyi koronák hullottak porba, amikor lábunk alatt megingott a föld és körülöttünk nem maradt egyetlen szilárd pont, amikor úgy éreztük, hogy már éloi sem érdemes, mert mindent, mindent elvesztettünk, amiért addig éltünk és küzdöttünk: akkor tudjuk csak felfogni, hogy milyen kietlen sivárság és mennyi reménytelen kétségbeesés van a hitelenségben és mennyi új erő, mennyi remény és felemelő vigasztalás van abban a hitben, hogy az élet romjai felett is él és örökké élni fog a mi erős várunk, az Isten!

Amint egy kiváló keresztény hitszónok mondotta: „A hívő lélek soha sem veszti el egyensúlyát, felette áll a bajoknak: leng, mint sirály a hullámok felett, ül, mint madár a recsegő ágon és nem fél, mert szárnya van.“

Az unitáriusok a kereszténység lényegét a krisztusi szellemenben keresik és ez a szellem életük utmutatója és irányítója.

Az unitárius felfogás szerint a hit és az élet elválaszthatatlannak és ezért kiváló gondot fordítanak a jellem fejlesztésére.

A hit alapja Isten szeretete, a jellem alapja az emberszeretet.

Az unitárius szellem a hitéleten tulmenőleg a társadalmi és kulturális életre is termékenyítőleg hatott.

Az alatt a rövid idő alatt, amíg Erdélyben uralkodó vallás volt, az egyetemes emberi kulturának mutatott irányt, amikor az 1568. évi tordai országgyűlésen törvénybe iktatta a vallásszabadságot, 4 évvel a párisi Szent-Bertalan éji tömegmészárlás előtt, abban az időben, amikor Nyugat-Európában százezrek váltak hontalanokká hitükért és ezrek és ezrek szenvedtek vértanuhalált.

Az unitárizmus az igazság szabad kutatása és a jellem fejlesztése által számos kiváló egyéniséget ajándékozott az egyetemes emberi kulturának és sok kiváló szellemet vonzott magához.

Hogy az ismertebb nevek közül csak egynehányat említsek, unitárius volt Milton, a költő, Newton a nehézkedés felfedezője, Darwin a kiváló természettudós, unitárius szellemű Kant, a legnagyobb filozófus, Goethe, Schiller és még igen sok fáklyavivője az emberi kulturának.

A bostoni dicsőség csarnoka az Északamerikai Egyesült-Államok legkiválóbbjainak emlékét őrzi és e legkiválóbbak közül kétharmad unitárius, vagy unitárius szellemű szabadgondolkodó.

Számos statisztika bizonyítja, hogy az unitáriusok között számarányukhoz viszonyítva nagyon sok a kiváló, derék és jó ember és elenyészően kevés a bűnöző.

Az unitárius szellem megnyilatkozásának egy kivételes esete fűződik William Wilde Howland nevéhez, akinek emlékét a budapesti unitárius missziós templomban egy emléktábla őrzi.

A világháboru ezt az amerikai hittestvérünket is fegyverbe szólitotta és a katonai fegyelem Európába a francia frontra rendelte, ahol a központi hatalmak ellen harcolt.

Majd sulyos sebével egy amerikai kórházba került, ahol halálának közeledtét érezve, megírta végrendeletét.

Végrendeletében elmondja, hogy fiatalsága dacára a halál gondolatával már megbékélt, de lelkiismeretét a kétségbeesésig mardosta az a tudat, hogy a katonai fegyelem parancsára a központi hatalmak ellen harcolva, olyan irányba kellett fegyverével lönie, ahol golyója esetleg kárt tehetett magyarországi és erdélyi unitárius hittestvéreiben. Hogy a hittestvéri szeretet ellen akaratán kívül elkövetett gyötrő vétségét némiképen is jóvátegye, minden megta-

karított vagyonát, ami kb. egy félmillió lejt tett ki, a magyarországi unitárius misszió céljaira hagyta.

Ha az unitárius szellem közösségből fakadó hittestvéri szeretet ilyen világot átfogó erővel tudott megnyilatkozni, benne kétségtelenül isteni ihletségnek kell lennie.

Habár a világ unitáriusainak száma az utóbbi években óriási arányokban növekedett és napjainkban a 20 milliót is meghaladja, mi unitáriusok nem vagyunk harcos egyház, hanem a felekezeti béke hívei vagyunk és hirdetjük a keresztényvilág szellemi közösségét Jézus szelleme által.

Kedves braşovi unitárius hittestvéreim!

A jó Isten áldja meg és gazdagítsa szíveteket és lelketeket ebben az új Isten-házában, hogy lehessetek élőbizonyosságai Jézus szellemének. Az unitárizmus szelleméhez hiven tiszteljétek mások lelkiismereti szabadságát, becsüljétek meg minden jó embert, ápoljátok a felekezeti békét és béke és szeretet által munkáljátok Isten országát itt e földön.

Beszédemet Dávid Ferenc szavaival végzem: „Benső tisztaság, jámbor élet, Isten és emberszeretet és jócselekedetek hirdesék, hogy keresztények vagytok.“

Dr. Abrudbányay Ede.

Brassai a népért és a magyar nyelv tisztaságáért.¹

Brassai Sámuelről akarok beszélni, aki a mult században az ardeali magyar tudomány messze kimagasló fáklyavivője volt. A legkülönbözőbb tudományok területein teljes otthonossággal mozgott. De csupán azt a munkásságát akarom ismertetni, melyet az elmaradott és lenézett nép emelése és nevelése érdekében végzett és azokat a küzdelmeit, melyeket a nyelvbe becsuszott magyartalanságok ellen egy hosszú életen keresztül folytatott. Ez a téma Ardealban ma is időszerű. Ma is elkelne egy Brassai, hogy a magyar nyelvbe becsuszott idegenszerűségeket állandóan irtsa és ostorozza.

Brassai 1800-ban született, „ott, ahol a nap kétszer kel fel“. Szüleitől áldott és gazdag adottságokat örökölt. Édes atyja valószínűleg falja az ujonnan megjelenő könyveket, anyja még a rántás kavargatása közben is olvas. Egy örömtelen s éhínség miatt megszakított iskolázás befejezése után főuri családokhoz kerül nevelőnek s 1837-ben az aulikus szellemű öregek és a reformkor szellemével telített lelkű ifjabbak harca után megválasztották a cluji unitárius kollégium tanárának. Ő volt az első, aki magyarul tartotta a székfoglaló értekezését. Két év mulva az intézet élére kerül s a főgondnok ellenzése mellett oly erős és céltudatos reformmunkát kezd, melynek eredménye az, hogy a latint a magyar tanítási nyelv váltja fel.

Megindítja a *Kék könyvtárt*, külföldről térképeket hozat a földrajz tanításához. Megszervezik a *nevelésügyi bizottságot*, mely igen beható módon foglalkozik az oktatás és nevelés kérdéseivel. Cluji tanárok megalkotják Ardealban az *első nevelési kört* 1846-ban Pestalozzi születésének 100 éves fordulójára alkalmából.

Ezt a lendületes reformmunkát megakasztotta a szabadságharc. 1848 március 20-án, mikor a pesti események híre Clujra

¹ Budapesten 1936 máj. 14 én tartott rádió-előadás.